

İran ve Türkiye

Rıza Sah Pehevî Hazretlerinin Türkiye seyahati tarihî çok büyük bir hadise oldu. Bütün Türkiye bu büyük misafiri misli görülmemiş bir samimlikle ve sevgiyle karşıladı.

Yeni Türkiye'nin büyük banisi Gazi Paşa Hazretleri başta olmak üzere, resmî Türkiye'nin yeni İran'ın büyük reformatoruna karşı gösterdiği candan tevaccüle beraber Türkiye ekdârı umumiyesi dahi çoksun bir şekilde kendi hissiyatını dostca açıp söylemekten ziyadesizle zevklendikleri parlak surette ibadet etti. Türk matbuatının hiç bir zaman, hiç bir ecebî misafir hakkında bu derecede samimiyet gösterdiği vaki olmamıştır. Zaten kardeş bir devletin kardeş bir memleketle olan bu ziyareti, matbuat, ecebî bir devlet reisinin seyahati şeklinde telakkî etmemiş, bu vesileyle en büyük menfaatları yekdiğerine bağli bulunun iki komşu memleket arasında bulunması elzem bir dostluğu bütün cilhana karış nümayiş ettirmeye için bir fırsat sanmış ve „Türkiye ile İran her chitce yekdiğerini tanımayanları karşı kardeş memleketler“ mevzuunda çok canlı makaleler neşretmiştir.

İki devlet reislerinin yekdiğerine karşı „birader“ diye hitap ettiklerini kaydeden matbuat, pek hakli olarak, bu hitaptaki mânânın devlet reisleri arasında ıcrası usulden olan adetin fevkinde pek samimî bir hitap olduğunu dahi ayrıca kaydetmiştir.

Sah, sade Cumhuriyetin büyük reisile yeni Türkiye'nin paytahtını ziyaretle kalmamış, Cumhuriyet Türkiye'nin askerî, siyasi, iktisadî, içtimai ve medenî bütün yeniliklerine görmüş; Gazi Paşa'nın refaketine memleketin en mühim merkezlerle, en canlı müesseselerini gezmiş, tetkik etmiştir.

Sah'ın bu ziyareti münasebetle Türkiye edebiyatı dahi yeni bir eser kazanmıştır. Ankara'da Halkevleri şahnesinde kahramanları İreç ve Tur olan „Özoy“ namında bir opera gösterilmiştir. Operanın müellifi İran ile Turan arasındaki tarihî maruf mücaadeleyi, aynı soydan iki kardeş arasında düşen adavet sekinde telakkî ederek, nihayet İreç tipinde tezahür eden Rıza Sah Pehevî ile Tur tipindeki Gazi Paşa Hazretlerinin büyük şahsiyetlerinde bu iki kardeş kavgasına hitam verildiği temsil olunuyor.

Gazeteler bu piyesin çok muvafak olduğunu yazıyorlar. San'at ve musiki tarafından ne derecede kadar muvafak olup olmadıkları hakkında söz söylemek imkânında olmasak da, bu piyesle bugünkü İran'la Türkiye arasında yürütülen kardeşlik siyasetinin çok muvafakiyetli bir sembolü verildiğine kat'iyen şüphe edilemez.

Evet, asırlarca İran ile Türkiye yekdiğerine düşman kesildiler. Ortada ırkî, dinî, harsî ve iktisadî bir çok yakınlıklar varken, siyasi ve sîllâvî bir takım saiklerle bu iki millet yekdiğerine karşı adavet gösterdi. Bu adavetten işe yüzünmüş insanlar faydalandılar. Her iki devletin nüfuzu, siyasi varlığı ve milki teminamietleri, aralarındaki bu rekabet ve çekişme yüzünden, gittikçe azaldı ve mutazarrı oldu. O derecede ki Osman oğullarının sonkü müesseseleri ile Kacar sülâlesinin sonkü şahları zamanında Türkiye'nin de İran'da istiklâlîleri yalnız söze kaldı. İşte işe encebilerin bir memleketlerdeki hakimiyet ve nüfuzlarının en büyük delili bir müesseseye vardı ki müşterek ismi „kapitulasyon“ idi.

Bugünkü Türkiye'yi muktadîr ellerinde tutan zümre gibi, bugünkü İran reformatorları dahi asıl bu „kapitulasyon“ rejimine karşı millî istiklâl namına başlayan hürriyet ve millî hakimiyet mücadelesinin muzaffar olmuş mütemessilleridir.

İki kardeş milleti yekdiğerine saldıran sülâle menfaatları nihayet bu milletleri co-

Bakü'da tevkifler

Şimdi Lenin adına tesmiye edilen Bakü'nün maruf Takiyev mensucat fabrikasında mühim bir ziyacılık keşfedilmiş ve bu münasebette bir çok tevkifler yapılmıştır. „Bakinski Raboçi“ gazetesinin (2. VI. 1934) yazdığına göre tevkif edilener arasında iplik eğirme şubesi müdürü Taki Rıza mühendis Talslı, teknik şubesi müdürü Mehmet-Öğlü Balı-Öğlan gibi me'sul memurlar da vardır.

Mevkûfların işine Azerbaycan Sovyet

Cumhuriyetinin yüksek mahkemesi baskılamaktadır.

Bu münasebette Bakü müddei umumi vaki olan beyanatında demistir ki: „Fabrikada imal edilen malların iptali (brak) artmaktadır. Geçen Eylül ayında mamulün 38,3% nisbati iptal edilerek atılmıştır. Son aylarda bu nisbet 80—90%'a ulaşmıştır.“

Mevkûflara 8 Birinci Kanun 1933 kanunu tatbik edilecektir.

Petrol istihsalinde ziyancılık

„İstiklâl“ okuyucuları Bakü petrol ocaklarında istihsalin düşmekte olduğunu bilirlen. Bu vaziyet Mavera'yı Kafkasya komiseri fırkası merkezini fevkalade tedbirler almaya sevk etmiştir.

„Bakinski Raboçi“ 28 Mayıs ve 2 Haziran tarihli nushalarında bu vaziyete birer baş makale hasretmiştir. Makalelerden anlaşılırdığına göre Mayıs ayında 1.829.000 ton petrol istihsal edilmiş lazımlı gelirkin 1.601.653 ton istihsal edilmiştir. Bu suretle aylık plan 87,6% nisbeti ikmal edile bilmiş ve ocaklar yalnız Mayıs ayında 217.347 ton borçlu kalmıştır.

Gazete istihsalin günden güne azalmakta olduğunu kaydedtikten sonra bunun da sebebinin kasten yapılan ziyancılığa görmeştir. Meselâ: Kirof adına olan petrol ocaklarının üçüncü grupunda petrol etrafına akarak göller vücade getirmiş ve kuyular birer ada gibi gözüktüyolar. 121-nci kuyunun etrafındaki arsa bir denize benziyor. 136-nci kuyunun yanında büyük bir petrol gölü keşfedilmiştir. Mayısın 24-nde Penzalı Murat gölü (teknik) ve makinesi Semender Cafer-Öğlü üç ton petrole kanala bırakmışlardır. Bir gün sonra teknik Ali-Öğlü Baba ve yağcı Nebi-Öğlü Cehanşir

neberinin sağmal hayvanı haline getirmiş bulunuyorlardı. Milleti istismar değil, ona hizmet etmek suretile idare başına geçen milliyetçi ırkî işe, bittap, bu sistemi değışecek kardeşliğe muğayır olan adavet yerine dostluk ikame edecektir.

İdeal, vuruşan Keykavüs ile Efirasiyap değil, barışan „İreç“le „Tur“ olacaktır.

Öyle de oldu. Asırlardan beri Türkiye ile İran arasında gavgalı olarak baki kalan bütün meseleler yeni rejimler tarafından kolaylıkla halledildi. İki devlet arasında daimi sulhü salâh esasları koyuldu. Çünkü Gazi Paşa'nın söyledigi gibi, „aralarında nıfak oldukça her iki milletin hursanda olduğu“ artık anlaşılmış; ve Sahın temin ettiği vehile „Yeni İran'ın siyaseti Türkiye ile dostluk esasına“ dayanmıştır.

Türkiye matbuatının verdiği malumatı bakalırsa, iki memleket arasındaki dostluk bağları Türkiye milletlerinin İran'a açılması, tranzit yollarının temini ve İran demir yollarının itimam için Türkiye'nin yardımını bir bir takım çok esaslı iktisadî tedbirler bile düşünülmiyormuş, ki hadiseleirin bu miknibe neşriyatın birer hakikati olduğunu göstermesini candan temenni ederiz.

Yalnız bu kadar değil, şu satırları karadığımız sırada duyduğumuz pek mühim bir havadis, iki devlet arasında askerî bir ittifak akdım ve İran ordusunun Türkiye askerî müdahassılları tarafından ıslahına muvafakat edildiğini bildiriyor.

Gördüğü kabulden mütehasis bulunarak „kendisini öz ailesi içinde hissettigini“ beyan buyuran Rıza Sah, söylediğine göre, Gazi Paşa Hazretlerinin Tahran'a davet etmişlerdir. Şihsizdir ki bu davetin icabeti esnasında İran halkı aynı hararet ve canlılıkla dostluk hislerini göstermek imkânını bulacaktır. Zaten Büyük Millet Meclisi ile İran Millet Meclisleri arasında teat eden telgraflardan olduğu gibi, İran gazetelerinin neşriyatından dahi bu müstakbel tezahüratın ne ferveranı bir dostluk olacağın tahmin etmek güç değildir.

„Şahname“nin İran-Turan mütarebelerini tasvir eden dastanları arasında gayet hazin biris vardır: „Siyavüştün“ hikâyesi!

Bir tarafı İranlı, diğer tarafı da Turanlı olan bu kahraman, zaman geliyor, bu iki

4 ton petrole (135-nci kuyuda) kanala akıtmışlardır.

Stalin namına olan petrol nahiyesinde de vaziyet aynıdır. Bu nahiyenin üçüncü grupunda petrol akarak çukur yerleri doldurmuş ve göller yaratmıştır. Bu göllerden petrol nehir gibi akıp su kanallarına gitmektedir.

Nahiyenin 5-nci grupu ile Lök-Batyan nahiyesinin ve diğer mahayelerin kuyuları da aynı vaziyettedir.

Gazete ilâve ediyor, ki:

„İrkâ ve iktisat disiplinlerini bozan amelinin siddetli me'suliyet altına alınması hakkında merkezi komitenin kararı vardır. Bir damla petrol kaybolmamalıdır. Memleket petrol talep ediyor ve bu talep işi edilmelidir.“

Görünüyör ki, Bakü petrol ocaklarında „siddetli tedbirlerin“ neticesi olarak bir çok Türk amele ve ustaları ihraç ve tevkif edilecektir. Moskva tabiki gayri kabil planları nedense hemen her daim Türklerin çalıştığı gruplara tahmil ediyor ve gene nedense „ziyancılıklar“ her daim Türk ameleleri arasından çıkarıyor.

Bu her halde bir mâna ifade eder.

âlem arasında giden beyhüde kanlılığı durdurmak istiyor. Fakat bu teşebbüsüne mukabil ö. İran'ın gazabına uğradığı halde, Turan'ın da itimadını kazanamıyor. Neticede, masum iken, kam aktularak, büyük fikrinin kurbanı oluyor.

„Asırımızın Siyavüştü“ nam risalemede Azerbaycan Cumhuriyetinin bugünkü vaziyetle bu Siyavüştü hikâyesi arasında bir müşâhabet bulmştum.

Me'suliyê sade Azerbaycan değil, bütün Kafkasya'da da teşmil ede bililiz. Kafkasya, eğer hadısati doğru görürsek, İran ile Türkiye arasında durmak bilmiyen adavetler yüzünden Rusya esaretine geçmiş, bugün dahi o esaret altında kalmaktadır.

Türkiye ile İran. Bu iki komşu ve kardeş memleketlere bizim bir çok bağlarla ve hayafî menfaatlarla bağli olduğumuzu zecen nushamızdaki fikrimizde kaydetmiştik.

Diğer bağlardan sarfı nazar, bugün her iki millet „Siyavüştün“ yolunda kurban gittiği barışık siyasetine ulaştıran millî hürriyet hareketleriyle bu Azerbaycanlılar bilhassa bağıyız. İran'daki mesrutiyet hareketi Türkiye'deki milliyetçilik hareketlerinden bir sade mütehasis olmak, rüluhanmakla kalmadık, elimizden geldiği kadar bu hareketleri benimseyerek, icimizden çıkan bazı şahsiyetler vasıtasile onlara bizzat iştirak bile ettik.

Nicin? Çünkü kendii mukadderatımızla bu iki kardeş memleketi mukadderatları arasında sıkı münasebat olduğunu hiç bir zaman unutmadık. Gene tekrar ediyoruz: „Türkiye ile İran arasında ne zaman nıfak, sîkâk ve mücaadele olmuşa bundan şimal düşmân, yani Rusya istifade etmiştir, ki bunun da acısım ilk sırada çeken biz olmuştuz.“

Ümit edelim ki „Siyavüştü“ idesine avdet eden bugünkü İran'la bugünkü Turan barışığın neticesi mazlum bir vaziyette bulunan „bugünkü Siyavüştün“ ağır mukadderatı üzerinde tesir yapacak derecede derinleşerek köklesin.

İşte bu ümitle her iki komşu ve kardeş memleket arasında görülen dostluk tezahüratından cankışır, onlara en sıcak hislerimiz ve en samimî temennilerimizi tahkim ederiz! . . . M. E. Resul-zade

Sonkü hadise

Gazetemizin bundan evvelki nushası basılmak üzere iken, Almanya'da son derece esetli ve kanlı bir hadise zuhura geldi.

Millî amim inkılabına karşı açılan bu ihtilâl teşebbüsünün hemen bastırılmasından ibaret bulunun bu hadiseden, şimdi, sıradaki nushamızda, artık bertaraf edilmiş bir vaka gibi bahsetmek imkânından çok memnunuz.

Vak'ının şu kadar sür'atle ilikvide edilmesine Almanya, nasıyonal-sosyalizm hareketinin başında duran muktadîr adamları ve bilhassa kançler Hitler'in azam, cesaret ve sür'atlerine borcludur.

Burada hadisenin bütün tafsilatına girişecek değiliz. Bunu okuyucularımız umumi matbuattan bilirler. Aynı zamanda bu hadiseyle etrafıla tedbir ederek su veya bu mütalaatta bulunmaktan dahi saklanacağız, çünkü misafiri bulunduğumuz bir memleketin dahi işlerine pek de karışmak istemeyiz.

Yalnız, reisi cumhur Hindenburg'un kançler Hitler ve Prusya başvekilî Göring namına gönderdiği tesekkür telgrafında kaydolmuşuğu vehile, pek korkunc ve endişeli altubelere mincer ola bilecek dahilli harp ihtimali önüne geçildiği dolayisile Almanya milletini terrik edeceğiz.

Hadisenin mânası biraz şudur: Her büyük inkılabı gibi, Almanya inkılabına dahi her neviden bir çok adamlar iltihak etmiş, bu iltihak edenler arasında pek çok ihtiras ehilleri bulunmştur.

Inkılâbın romantik günleri geçerek, realitele karşılaşan giril zamanları geldiğince ve çok ağır realitelele karşılaştıkça, bittap, bu kendine iltihak edenler arasında bir takım namemular çıkması ve bunlar başlıca ihtiras ehillerinin harekete geçmek heveslerini teşvik etmiştir. Hitleris kuvvetlerinden bir kısmının Hitler'alehyine ihtilâl teşebbüsünde bulunmuşunın manası, işte budur. Bu her büyük halk hareketlerinde görülmüş arzıdır.

Bu arzıya muvafakiyetle ve sür'atle atılan Almanya, döktülen kanlara esef etmekte beraber, memnun ola bilir. Çünkü daha büyük tehlikelerden, uzun sürecek kanlı kardeş öldürülürken kurtulmuştur.

Bu kurtuluş münasebetle Almanya milletini terrik ederken, komizinin aman-şis düşmân Hitlerizminin bertaraf edilmiş bu arzı neticesinde daha ziyade kuvvetlenmesini temenni ederiz.

Azeri
B. T. Temmuzun 13-nde M. Hitler Reichstag Meclisinde beyanatında bulunarak hadise hakkında etrafı suretle maltım vermiş ve hadısaten her merhalesine zahil etmiştir. Kançlerin nutku üzerine Reichstag kendisine beyanı itimat ederek hadise ile alakadar çıkarılmış kararları ses birliğile tasvip etmiştir.

G.P.U.-nun yeni ismi

„Tass“ ajansının bildiridiğine göre Sovyetler İttihadi merkezi ıcrayie komitesi bir dahiliye halk komiserliği iddiasie G. P. U. nun bu komiserliğe rapetedimesine karar vermiştir. Yeni komiserlik ihtilâl nizamını ve devletin emviniyati temin ve hudutların muhafazası ile mükellef olarak cürriyeler hakkında ilk tahkikatı yaptıkları sonra dosyaları kanuna tevkiatın atı oldukları adilye tesklâtlına göndermek mecburiyetindedir. Yeni komiserlik, ölüm cezası haric olmak üzere, sürgün, hapis, mezmeli hududu hazine çirkâmıv.s. gibi cezalar vermek hakına maliktir.

Sovyet rejiminin tesis olduğuduğünden itibaren Çekka ismi altında vücade getirilerek deşey ve vâhşetin sembolu olan bu müesseses Sovyetlerin Avrupa'ya yaklaşması başladıkları zamanlarda, sırf oportünisti sebepler saikile, bir kaç yıl bundan evvel ismini değışerek G. P. U. denilen yeni mahiyette ve aynı kanlı vazifelerle müvezzel bir maska takmıştır. Kan içiciliği bütün çibanca tanınmış olan bu müesseses dahi Avrupa ile yaklaşmak zarurieti karşısında bulunun Sovyet hükümetini cibhan efkârı umumiyesi karşısında gittikçe artan hunhar faaliyetile son derece terzil etmiştir. Medeniyet dünüsü, malûm olduğu vehile, Sovyet İttihadi denilince, G. P. U. -nun idare ettiği kan ve vahşetin birer büyük labratuarını tasavvur etmektedir.

Moskva, başzımın Sarktaki ve Garptaki (Arkası III-ncü sahifede)

Şaşgınlılar

Son bir kaç ay zarfında, Azerbaycan eñkârı umumiyesine, Azerbaycan millî neşriyatına şin teşkil eden bir takım yazılar arasında bir „eser“ takdim edildi: „Biz ve Onlar“ müellifi Naki Şeyhmanlı . . .

Hırsın, cehaletin ve hamakattan en canlı mümessillerinden biri tarafından yazılmış olan bu „eser“ aynı kabilen bir risale ve bir „takım garip“ makaleler takip etmemiş ve bu suretle Azerî eñkârı umumiyesi köti müesseselerle iftihar etmek istemeseydi, hiç şüphesiz biz „eser“i münakaşa mevzuunu yapmağa bile tenezzül etmez, müellifini — bir yıllık yapmış olmak için — tababeti ruhiye muhatassırlarının şefkâti elherine emanet eder ve Allah şerhî ihşan etsin der, geçerdik. Fakat, yoksul milli menafî ve memleket mese'lesi etrafında yapılan bir çirkin ve çirkin olduğu kadar da uydurma, fesatçı neşriyatın senelerden beri türlü-türlü şekillerde tecelli ede gelmiş menfî ve köti maksatlar güttüğünü, aynı zamanda muayyen bir zihniyetin ifadesi olduğunu bildirmiş için çok acemice uydurulan yalan ve demagojî ile iftihar eden istenilen eñkârı umumiyesi, adedâti akın alı merkezlerine merbut olmaları ağızların her türlü heyezanlarına karşı korumak ve mümkün mertebeye tenvir etmek lüzumunu hissettik.

„Biz ve Onlar“ unvanını taşıyan „eser“, mukaddimeden anlaşılacağı üzere, hadîdî zamanda, bir müddet evvel provokatorluk yapmak ve hoşnûd hareketler „yüzünden“ „Müsavat“ firkasından atılan Şefî Rüstem-beyli'ye „Müsavat“ firkası azalarından bir kaçının müsterek imza ile göndermiş oldukları mektuba cevap olmak ve Şefî Bey müdafaa etmek maksadında kaleme alınmıştır. Fakat daha ileride görüleceği veçhile Şeyh-zamanî, kendi akıldında onların yardım ve himmetine karalamış olduğu bu „eser“ le bir taraftan Mehmet Emin Beyefendi'nin geçen nushalarından birinde baş makalesinde dediği veçhile Şefî Beye „ayî hizmet“ ettiği gibi diğer taraftan da sözde muayyen bir zihniyeti telkin vesilesi cidden cehalet ve hamakattan „şah eserini“ ortaya koymuştur. Yetimi zekâ olan bir mahluktan zaten böyle bir „şah eser“ beklenirdi . . .

„Eser“in asil muhteviyatına geçmeden evvel, mukaddimeden, ancak sokak terbiyesi görmüşlere has bir eda ve hislanla ifade edilen bir nokta üzerinde durmak isterdik. „Hazretî Şeyh“in iddia ettiği Şefî Bey'e yazılan mektup, Mirza-Bala Bey tarafından yazılmış . . . ve „mektup daha kuvvetli olsun diye Mirza-Bala Bey imzasızın yanına kendi seviye ve seciyesinden paraçığınaşklığı şerif bilen bir kaç serserinin de imzasını atmıştır . . . İste, size, „şah eser“in daha ilk safhesinde sırttan yalan ve hayasızlığın bir misal! . . . Evet, Naki Bey, istediğiniz hükümü verebilir ve isatleride buluna bilirsiniz. Buna hiç te diyeceğiniz yoktur. Yalnız bu değil, katî açılmamış görüş lûgatımızdan zevkimize göre bundan başkalarını bula bilir ve bununla umumi terbiye ve ahlak derecenizi teşhir edebilirsiniz. Bu bir zevk ve hayasızlık mese'lesidir.

Yalnız, şu kadar biliniz ki, siz ve namınıza söz söylediginiz bugünkü hampaleriniz muhaceretin daha ilk yıllarından beri ekmegi-

niz dedi-kodu, gıdanz iskandal olarak harçte vakit öldürdünüz ve birbirinizi yerken, sırf milli bir endişe ile hareket ederek mektubu yazan ve imza eden arkadaşlar, memleketle başlarını koltukları arasında alakarak bozemiş vahşetinin ağız şerati altında hâkî teşekkül etrafında birleşerek, milli ve vatani mefkûre yolunda çalısmış, bütün gençliğini, enerjisini, bir söze havatını bu yola vermiş adamlardır. Kızıl düşman da muhtelif vesilelerle teyit ve tasdik ettiği bu hakikati siz de bilmez değilsiniz. Buna bildikten sonra milliyetçilik istiklalçilik sahasında çalısmaktan başka bir günâhi olmaları, „serseri ve ilh. . .“ gibi sıfatlara tavsifin sizi ve sizin gibileride değil, fakat namuslu adamları uyardıracağına şüphemiz yoktur.

Simdi, „eser“in muhteviyatına gelelim. „Eser“ine evvela „Müsavat“ firkasının „Türk federalist“ firkasıyla birleşmesinden başlıyan zamane Şeyhi, kendi dar görüş ve köti bilgişisi bu iki firkamın çemişini (kendî tabiriyle tercümeyi hallerini) anlatılmaktan şaka, gerek ayrı-ayrı ve gerekse birleştikten sonraki devirlere ait faaliyetleri tahrir ederek anlatıyor ve neticede 17 şene zarfında paslanmış „federalist“ firkası'nın bu gün „Müsavat“ firkasından ayrılarak yeniden milli hareket devam edeceğini haber veriyor. Bu cihetlere daha aşağıda „Müsavat“ ideolojîsinden bahsederken temas edeceğiz. Şimdi devam edelim. Şeyhmanlı „çetin bir sul“ karşısında bulunuyor. „Türk federalist“ firkasının takdim ettiği ve Azerbaycan'ın nadir yetiştirildiği güzide evlatları sehpaya yayarak kârşına dizdikleri halde nasîl oluyor da başta Mehmet Emin Beyefendi olmak şartıyla „Müsavat“çılar bolşeviklerin merhamet ve inayetine nail oluyor?! Bu sualın cevabını mahdud akile gene kendisi veriyor. Ne derse beğenirsiniz? „Emin Bey ve arkadaşları hiç bir zaman bolşevik düşman olamamıştır! . . . Aferin, parlak bir cevap ta olsa-olsa bu kadar olur. Cehalet ve hamakat insan ne yaman ve ne güçlü müevkile düşürmüştü! . . . Yalnız bu kadar mı? hayır, „Emin Bey sosyal-demokrat olarak siyasi sahneye atılmış, bu ideolojîsinden ne milli hükümet devrinden evvel, ne de 14 senelik muhaceret devrinden hiç bir zaman ayrılmamış . . . Bir beynelmîl mefkûreği milli Azerbaycan davasını yürütmeye . . . Bu yüzden „istiklâl“ arkadaşları (kendisi de dahil) Emin Beyden ayrılmışlar, Emin Bey istiklâlet değilmiş. Emin Beyefendi'nin çikardığı „Açık Söz“ gazetesinin Türkçülük cereyanına hizmet ettiği inkâr edilmese de ana hat gene sosyalistik olmuş işmiş. Milli hükümetin idam kararını Mehmet Emin Bey kendî eline yazmış imiş. „En garibi ve gülnüce, „Emin Beyin firarı karışık bir mese'le imiş. Emin Bey ve arkadaşları Stalin tarafından „istiklâl“çularla mücadele etmek için gönderilmiş imiş . . .“

Daha neler, daha ne şağmalar . . . Ancak umarhanedeki bedbaht zavallıların kendilerine mahsus hatırat defterlerinde yer bula bilecek bu şağmalar ki söylene-yer, biliyor muyunuz? Yarım asırık haya-

İngiltere ve Sovyetler

22 Mayıs tarihile Viyana'dan verilen talimatına göre „Neue Freie Presse“ gazetesinin Londra muhabiri İngiliz muhafazakâr firkasının muhim bir siması ve fakat ulan mülakatını kendi gazetesine göndermiştir.

İsmi zikredilmeyen, fakat İngiltere müstemlikelerinden birinde vâilîk yapmış olduğu kaybolunan bu muhafazakâr Uzak Şark hakkında İngiltere'nin takip edeceği siyaseti şu suretle izah etmiştir: „Biz Japonya'ya Sovyetler aleyhine hareket etmesi için, tam bir serbest veriyor. Japonya, Koreya-Mancurya hududunu Buzlu Simal denizine kadar genişledip Sibirya'nın Uzak Şark kısmını kendi arazisine ilhak ede bilir. Bu suretle Lena altın madenlerine sahip olacak Japonya bugün devam ettirmekte olduğu mecburi ihracat siyasetini esasinden tehdid ede bilecektir.

Biz Almanya'nın silahlanmasına dair razı olur ve aynı zamanda Fransa ile askeri ittifak aktederiz. Bu da Almanya'nın Fransa aleyhine hareketini imkânsız bir hale sokar. Buna mukabil biz Almanya'nın Şarkta doğru ilerlemesine müsaade ederiz. Bu suretle Japonya ile Almanya'yı İngiltere'ye karşı tevâcüh etmekten arıyıp Sovyet Rusya'yı daimi tehdit altında tutmuş oluruz.“

„Berliner Tageblatt“ gazetesinin (6. 6. 1934) Moskva'dan verdiği talimatına göre Sovyet hükümeti Moskva'daki İngiltere büyüğü elçiliğine Lena altın madenleri yüzünden İngiltere ile Moskva arasında çıkan ihtilali bertaraf edecek olan mukavelenin imzâ edilmiş, gayri muayyen bir zamanda imzalanacağını haber vermiştir.

Gazete şu da ilâve ediyor ki bu imza hadisesi İngiliz-sovyet müasabatinın yeniden olarak gerçinleşmesinden ileri gelyor.

İngiliz parlamentosunun 11 Haziran tarihili içtimada harbiye nazırı muavini Mr. Duff Cooper Sovyetler aleyhine ittifakımız beyanatta bulunarak demistir, ki Moskva'daki ki 3-ncü Enternasyonal (Komintern) İngiltere ordusunda şiddetli surette komünist propagandası yürütmeye başlamıştır ve hükümet Moskva'ya şu yeni muhasım faaliyetini isbat edecek materyalleri icadında ilân edecektir.

İçtimat şu ylmî siyasi, içtimai işe, türkçülüğe, memleketinin ve milletinin istiklâl savasına, milli Azerbaycan idealına vermiş, bizzat kendi eliyle „Sosyalizm iflası“ nam bir eser yazmış, neşretmiş olduğu „Açık Söz“ gazetesine merhum Ziya Gökalp Beyin „Türklesmek, islamlaşmak ve arlaşılamak“ esasları üzerinde yürütmeye ilk defa olmak üzere Azerbaycan milliyetçiliğine şuurlu bir vasıf vermiş, bolşeviklerin vatana sokulmasını küferine koca parlamento toplantısında „Gelen müstevli ve düşman kuvvet ancak cesetlerimiz üzerinden geçerek memleketi girebilir“ diyen ve etrafında maalesef bu söz kuvvet verecek bir adam bulunmayan ve nihayet 14 senelik muhaceret (Arkası IV-ncü sahifede) Y. Ali

Mav. Kafkasya bütçesi

„Maveray Kafkasya Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti“ komiserler heyeti 2 Mart 1934 tarihli toplantısında Maveray Kafkasya Sovyet Cumhuriyetlerinin birleşik bütçesini tasdik etmiştir.

Bütçe 521.466.000 manat olarak tesbit edilmiştir ve şu surette taksim edilmiştir:

Federal hükümetinin bütçesi:	60.428.000 manat
Azerbaycan bütçesi:	170.194.000 "
Gürçistan'ınki:	208.635.000 "
Ermenistan'ınki:	82.209.000 "
Gelir kısmı şöyle temin edilmiştir:	
Kollektive edilmiş sahadan Azerbaycan:	111.060.000 manat.
Gürçistan:	147.843.000 manat.
Ermenistan:	63.341.000 manat.
Federasyon:	60.502.000 manat
gelir temin ediyor, ki bütün Maveray Kafkasya için 382.296.000 manat yapar.	

Ahalinin para vesatini toplamaktan: (dahil istikraza) Azerbaycan — 58.253.000 manat, Gürçistan — 59.875.000 manat, Ermenistan — 18.457.000 manat, mecumu 136.585.000 manat gelir temin edilmektedir.

Baska gelirler: Azerbaycan — 881.000 manat, Gürçistan — 917.000 manat, Ermenistan — 411.000 manat, federasyon — 376.000 manat toplyor ki hepsi 2.285.000 manat yapar.

Umumiyyete Azerbaycan'dan 170.194.000 manat, Gürçistan'dan — 208.635.000 manat, Ermenistan'dan — 82.209.000 manat, federal müesseselerinden — 60.428.000 manat, mecumu (bütün Maveray Kafkasya'da) 521.466.000 manat gelir temin edilmektedir. Masraflar: Halk iktisadiyatına:

Azerbaycan	12.978.000 manat
Gürçistan	15.549.000 "
Ermenistan	23.736.000 "
Federasyon	4.223.000 manat

İçtimai ve harsî işlere: Azerbaycan — 46.598.000 manat, Gürçistan — 67.610.000 manat, Ermenistan — 24.016.000 manat, Federasyon — 16.498.000 manat sarfedektir.

İdareî işlere: Azerbaycan — 4.647.000 manat, Gürçistan — 4.872.000 manat, Ermenistan — 2.310.000 manat, Federal hükümeti — 25.662.000 manat sarfetmektedirler.

Baska masraflar: Azerbaycan — 6.241.000 manat, Gürçistan — 3.980.000 manat, Ermenistan — 1.522.000 manat Federasyon hükümeti — 13.245.000 manat sarfedyor.

Kaza bütçelerine yardım olarak: Azerbaycan — 69.736.000 manat, Gürçistan — 80.624.000 manat, Ermenistan — 30.618.000 manat Federasyon hükümeti — 100.000 manat verecektir.

Bu suretle bütçede muvazene tesis edilmiştir.

Gelir kısmında Azerbaycan gibi memleket (Arkası IV-ncü sahifede)

„Şah-Senem“

Azerbaycan sahnesi yeni bir opera ile bezemiştir.

Kompozitor P. M. Glier'in on yıldan beri hazırlamakta olduğu „Şah-Senem“ piyesi nihayet ikmal edilerek Bakü'da temsil edilmiştir.

Geçen yıl Azerbaycan'ın tanınmış kompozitor Uzeyir Beyin „Kök Öglü“nü bestelemekte olduğu ve aynı zamanda „Grev“ operası üzerinde çalıştığı yazılmıştı. Uzeyir Beyle beraber gene Azerbaycan kompozitorlarından Müslim Magomay Bey, „Nergiz“ ve Malıyan da „Safa“ operaları yazmakla meşguldürler.

Uzeyir Bey başta olmak üzere, Azerbaycan kompozitorları, milli sanat ve musiki sahasındaki yorulmak bilmiyen kıymetli faaliyetlerinde komünistlerin kuduzca mukavemetlerine maruz kalmışlardır. Yıllardan beridir, Azerbaycan millî musiksini emellerinden dağıtmak için komünistlerin onların geleni yaptılar. Bir müddet milli Azerbaycan musiksini „burjuva, kapitalist, feodalizm sanatı“ diye yasak edile bilek istenildi. Moskva'nın „medeniyet yölbâçları“ bu emellerini „ilmi bir esasa“ bile bağlamak istediler.

Fakat hayatlarını Azerbaycan milli sanatına vakfetmiş olanlar, eserleriyle, emekleriyle, işleriyle bu muzur ve tahripkâr cereyana karşı durdular.

Ve Azerbaycan musiksini halktan, halkın vicdanından ruhundan doğmuş kütleli, mâşeri bir musiki olduğunun, onun gelişliğini, derinliğini ve zenginliğini isbatla müvaffak oldular.

Büyük Füzulî'nin ölmüş „Leylek ve Mecnun“unu bestelemekte 1907-den itibaren Azerbaycan operasının temelini vaz'eden ve o günden sonra „O Olmasın Bu Olsun“, „Eslî ve Kerem“, „Aryın Mal Alan“ opera

ve operetllerle muasir milli sanat yükseltmekte devam eden Uzeyir Beyin hizmetleri bu yolda her türlü takdirin üstündedir.

Milletin müşterek heyecanlarını, sevinçlerini, elemelerini, müsterekt ruhi varlığını ebedileştirmek işinde, bilhassa Uzeyir Beyin yararlıkları hiç bir zaman unutulmayacaktır.

Kompozitor P. M. Glier'in yaratdığı eser çok kıymetlidir, yücektir, milli musiki hazinesine ilâve edilen bir şah eserdir. Fakat bu şah eser, Uzeyir Bey başta olmak üzere, milli musikimizi koruyanların, musikimizin Avrupa tekniği üzerinde inkişaf müsaat olduğunu ileri süren sanatkarlarımız fikirlerini bir kerre daha isbat etmiş olan bir şah eserdir.

Bakınız P. M. Glier kendileri ne diyorlar: — „Şark her türlü masalların beşiğidir. Muasir müelliflerin nazarları bu tükenmez kaynağa çevrilmiştir . . .“

„ . . . Musikiye gelince, daha Glinka zamanından beri kompozitorlarımız dikkatını Şark celbetmeye başlamıştır. Ona göre Azerbaycan maarif komiserliğinin, Azerbaycan hayatından ve Azerbaycan millî motifleri üzerine bir opera yazmak teklifini memnuniyetle kabul ettim . . .“

Operanın mevzuu maruf „Aşık Garip“ hikayesinden alınmıştır.

Şah-Senem, malûm olduğu üzere, Aşık Garib'in sevdiği bir kızdır.

Daha 1914-de Hacıbeyli Zülfiyar Bey tarafından belstelenen bu hikayeden Glier başkaraman olarak „Şah-Senem“ alması ve muasırkâr cereyan ettiği saha için de Karabâğ-Tebriz mntakalarını ithaz etmiştir. Eserin edebi cihetini, şirirlerini yazmış ve tanzimini tanınmış dramaturglarımızdan Cabarlı Cafer Bey idare etmiştir.

Halk musiki havalarını, şarkî, mahni,

türkü v.s.-nin toplama ve tesbitinde yardım edenler Azerbaycan hananelerinden Karyâğdı Oğlu Cabbar, halk artistlerinden Şerif Kurban Beylerle milli sahnenizin kıymetli sanatkarlarından Şevket Hanım olmuştur.

On yıl zarfında yazılan ve belstelenen bu eserini temsiline sahnenizin en kuvvetli aktörleri iştirak etmiştir. İştirak edenler arasında hanımardan: Şevket Hanım, Ahmet-zade, Cenceli, Tahmasip, Çoban-zade; erkelerden ise: Hacıbababeyli, Bulbul, Nikol'ski, Bağır-zade, Zualalı, Ahmet-zade, Sadık-zade, El-Öglü, Minasbeyli, Baluğu, Nasir-bey ve iskençleri gibi aktörler vardır. Glier'in bizzat idare ettiği temsil hakkında mütevellî diyor ki:

— „Eserin musiki kuruluşu temsili zorlaştırılmakta ve aktörlerin oynamalarını petinleştirmektedir. Türk aktörlerini bu eseri temsil etmeleri onların yüksek seviyesine delâlet eder . . .“

Sovyet gazeteleri eserden bahsederken Glier'in emekleri sayesinde Azerbaycan musiksini dünya için kabili istifade bir hale getirilmiş olduğunu de kaydediyorlar. Fakat bunu kaydederken bolşeviklere mahsus olan âdiltiken ve demagojinin kendilerini almayorlar.

Azerbaycan devlet tiyatrosu müdürü Ali Kerim'in iddeasına göre bu mükemmel eser her seyden evvel „Türk musiksini takdir edenlere“ cevap teşkil edermiş. Bu „takdir eden“ „milliyetçiler“ iddia ediyormuşlar ki, Azerbaycan musiksini eserına yazılmış kendi kompozitorlarımız vakîf ola bilirlermiş . . . Glier'in, „Çarğâh“, „Kesme“, „Şikeste“, „Arasperi“ v.s. gibi avrupalı kulâğın çok zor kavraya bildiği motifleri milliyetçilerle tesbit ve notaya almış mı?

Azerbaycan musiksini idallerini yürütmiş işi . . . Azerbaycan musiksini son 30 yıllık inkişaf tarihinden bahsetmek fikrinde değiliz. Fakat garpçılıkla şarkçılık cereyanlarını çarpışmalarını kaydetmekten kendimizi al-

amayız. Uzeyir Bey „Leylek ve Mecnun“unu ilk defa milli musiki operaları temsil etmiştir. 1909-de ise bu operaya orkestrale oynandı. O günden itibaren Azerbaycan musiksine garp musiki aletlerinin tatbiki çok ilerledi ve ilerledikçe yeni cereyanlar meydana çıktı.

Avrupa musiki aletleri musikimiz temamile ifade edemiyor. Musikimizin Avrupa tekniğine tatbiki ve asri bir metolla islahı, veyahut milli aletlerle ifadesi . . . iki, biri terakkiperver, diğeri muhafazakâr olmak üzere iki cereyan . . . İki cereyan iki, içtimai hayatımızın her sahasında kendisini göstermekte idi. Uzeyir Beyin 1919-de Bakü'da intişar eden „istiklâl“ mecumusundaki kıymetli makalesinden anlıyoruz ki, terakkiperverler, islahat sayesinde, Azerbaycan'da, bütün âlemi hayran bırakan yeni bir şark musiksini doğuracak idiler. Bu ciheti kaydeden Uzeyir Bey makalesini şöyle bitiriyordu:

— „Evvel emirde musikimizin esasını teşkil eden „gam“ larını bir suretle tayin etmek; musikimizi, ruhuna muvafık gelen „harmonik“ tatbiki ile zenginlendirmek ve, nekinî bizzat, belki mütemeddin milletlerin de takdir ve takdis edeceği bir sanat haline salmak . . .“

Hele, esir bir halde yaşadığımız zamanda ibraz edilmiş olan bu meyil terakki ve, başlanmaz olan bu terakki, şüphesiz yaktır ki, azad ve müstakil yaşamak saadetine nail olduğumuz bu hoşbahar günlerinde! daha süratle nesvünümâ tapıp azad milletin azad sanatı bütün güzelliğe meydana çıkacak ve çıkp ta milletimizle mütemeddin milletler ailesine dahil olmak ve bu ailenin müstakim hakları malik bir âzâs bulunmak hak ve salahiyetini kazandıracak amillerden en muteberi ve en müessiri olacağına kâmil şüphe yoktur.

*) Makale milli istiklâl devrinde, 1919-de yazılmıştır.

Kardeş matbuatta 28 Mayıs

„Yeni Milli Yol“un baş makalesi Editörlük istiklal hareketinin organı olan refikimiz, „Yeni Milli Yol“ mecmuası Haziran başında çıkan 6-nci nüshasının baş makalesini Azerbaycan istiklale tahsis etmiştir.

28 Mayıs yalnız Azerbaycan için değil, bütün Türk dünyası için milli bir bayram günüdür. 28 Mayıs 1918'de Azerbaycanın bağımsızlığını ilan ettiği, bütün Türk milletleri için büyük bir başarıdır. Azerbaycan istiklalinin ilan edilmesi, istiklal hareketinin, istiklal devrinin ve bu devirde genç milli Azerbaycan'ın her sahada gösterdiği parlak muvafakiyetleri hulasa ettikten sonra makale şu sözlerle bitmektedir:

„Kardeş Azerbaycan'ın 28 Mayıs 1918'de büyük ayrılmaları için ettiği Türk ilerinin (ve bütün İslam dünyasının) bilimsel cumhuriyeti, bütün Türk ölkeleri için örnek olacak tarihi bir hadisidir; şu esaretindeki Türklerden şimdiye kadar bayramını yükseltip istiklalinin ilan eden yalnız Azerbaycan olmuştur. Bugünkü günde bu bayrak şu zülmünün kanlı bayrağına kapandıysa olsa da düştürülmüştür, çünkü o, „Bir kerre yükselen bayrak bir daha imzaya şarile yükseltilmiş, kılı bayrağı karşı savşan bütün Türk ölkeleri bu bayrağı da koruyan ve yaşatan gücüdür“.

„Emel“ mecmuasının tebrikatı Kırım milletdaşlarımızın kıymetli organı „Emel“ mecmuası da milli bayramımız hakkında, şu hararetle ve samimi satırları yazmıştır:

„11 ve 28 Mayıs günleri, Rusya mahkumu istiklali Türkler için zevk ve ümitle hatırlanacak kıymetli bir tarihtir. Çünkü 11 Mayıs 1918'de Sımsal Kafkasyalı kardeşlerimiz ve 28 Mayıs 1918'de Azerbaycanlı milletdaşlarımız bir ve birden fazla asrık şu esaretinden silinirken Milli istiklallerini ilan etmişlerdir. Yarı ığfal ve yarı mağlup edilecek tekrar ruhanın kıvılcığı esaretinde düşürülen bu hendere ve hemsayre kardeşlerimizin bugün hasretle andımızı ve yakında mutlaka tekrar kavuşacaklarını inandıkları bu şanlı ve meşhur istiklal hücrandaki milli savşanlarında muvafak olmalarını dileriz.

„Birliğin“in tebriki

İstanbul'da çıkan Milli Türk Talebe Birliğinin organı „Birlik“ gazetesi de 5 Haziran tarihli nüshasında 28 Mayıs bayramına bir yazı tahsis etmiştir. Kardeş matbuatın „28 Mayıs“ başlığı neşettiği bu samimi satırları aynen alıyoruz:

„Türkin acı günleri kadar bayram günleri de çoktur. Hem bu bayramlar diğer milletlerin yaratıkları suni günler hiç benzemez. Her biri şanlı şerefle, olur olmaz milletlerin gösteremeyecekleri yararlıklarla kazanılmış ve tarihinin yapıklarına kazılmış günlerdir.

İşte 28 Mayıs uzun kara günlerin, çetin çarpışmaların sonunda kavuşulmuş bu çetin günlerindir. 16 seneye evvel Azerbaycan Türkü milli şuurunun herşeyden üstün olduğunu, milli izdüşüne hiçbir el uzatılmayacağı halk Gümhüriyetini ilan ederek ispat etti.

Sevgili kardeş karini de unutmayan Türk öglü, bir asra yakın atında inlediği zulmetin kahırına boyun eğmeyecek kadar varlığını göstermiş, için için kaynayan hasretini, yani elendini 28 Mayıs ta tanıtmıştı, en yeni telâkilerle istinaden idaresini kuran ve iki seneye mükellef yayayan kardeş Azerbaycan'ın bir kerre yükselttiği bayrağı elbette vüccolektir. Tarihini mucizelerini yaratan bir kann, şuurunun istediği ve lâyik olduğu hayata kavuşması gayet tabiidir.

Bir kardeşin hasreti ne kadar bütün Türk dünyasının hasreti ise, acı günü ne kadar onu da sızlatsa, hak günleri, ne'se günleri, sevinç günleri de o kadar bizimdir.“

Münih'te „Azerbaycan gecesi“

59-nci, nüshamızda, Münih'te 28 Mayıs bayramını münasibetle Azerilerin Azerbaycanlı almanlar beraber bir merasim yaptıklarını ve „Münchener Neueste Nachrichten“ gazetesinde bu merasim hakkında yazılan satırları kaydetmiştir. Şimdi de bu merasim münasibetle baş muharririmiz saygılı Resul-zade M. Emin Beyefendi tarafından alınmış bir mektubun dercediyoruz:

Çok değerli, muhterem ve büyük Ustadımız M. Emin Bey!

Bundan 16 yıl evvel 28 Mayıs 1918'de modern ve birleşmiş mukaddes yurdumuzun şimali, Kafkasya kısmının istiklali ilana sebbe olmuştunuz. Bu büyük tarihi harekete bizimle beraber çalışan ve yurdumuzun uğrunda kurban olan büyük kahramanlarımızı unutmamakla beraber — bizim bu kurtuluş savşasının çarü-çigeri, büyük başbuğ olduğunuzun hiç bir zaman unutmaz ve

Şaşınlar

(II-nci sahifeden mabat)

hayatında bütün mahrumiyetler ve ızdırapları rağmen dimden memleketi, milleti, istiklali için çalışan saygılı bir ide adamı! Bir ide adamı ki, hayatında milletinden, memleketinden, istiklaldan başka bir şey düşünmüş değildir. Bu cihet, gerek dost ve gerekse düşman tarafından tereddütsüz kabul edilen bir hakikat ve vesikalara müstemil bir tarih iken, bunu inkâr kalkışmak ne adefilemez bir nankörlük ve ne büyük bir küstahlıktır. Evet, bugün bir Naki, yarı bir Veli bu kabil bir kütüğüllü gösterebilir, fakat tarihin yalan ve uydurmaya kat'iyen tahammülü yoktur. . . .

Ve bütün bunları kim saçmalıyor biliyor musunuz?

Milli hükümet zamanında bir memur iken memleketin istilası üzerine firar eden ve yerleşmiş olduğu Trabzon'da uzun seneler bir bir ticari dalavere ve dolandırıcılık yaptıkları sonra İstanbul'a iltica etmiş mescuburiyetinde kalan bir şaşın! Bir şaşın ki, daha Trabzon'da iken bu gün savurdığı hezeyanlara — kendi aklına — nüfuzdan düşürmek istediği Mehmet Emin Beyefendi üzerine daima muti bulunarak emirlerini ifa etmiş ve daha dişe kadar beyaz kafağı üzerine siyah mürekkeple yazılı olarak, „ben yalnız Sizinle varım, lider. Emirinizi daima dilerim“ diye söylemiştir.

Zavallı, şaşın adam! Bolsevik düşman olmadığın iddea ettiğüniz, hatta daha güllüncü Stalin tarafından sizin gibi „istiklali“lerle mücadele için gönderilmiş istiklali olmayan bir liderin naslı oldu da daha dişe kadar arkasına yürüdüünüz, emirlerini bila muaheme icra ettiniz, yalnız onunla beraber olduğunuzun söylediniz? Bu bir gaflet ve yahut hipnotizme eseri mi idi? Yoksa başka hastalığımıza mı tutulduunuz? Yalnız bu kadar değil, naslı oldu da emirlerin beklediğiniz liderin iş arkadaşlarıyla daha dişe kadar hepikler olarak bugünkü meslektaş ve kafadarlarımız Şefi ve Halil Beyleri aleyhinde muhtelif zamanlarda verilen firka kararlarını bila itiraz kabul ve tasvip ederek hakkı bulduunuz?

Aceba bu da bir „renkten renğe giren bu kalemlenlik“ eserimi dir? Sosyalizmin iflasına dair kendi elle bir kitap yazmış adamı, bu gün sosyalistlikle itham etmek marifetini hangi mantık kitabından öğrendiniz?

Emin Beyefendinin çıkarmış olduğu „Açık Söz“ün türkçülük cereyanına hizmet ettiğiğini itiraz ediyor, diğer taraftan da bu işi „bugünkü komünistlerin her milleti öz dilinde komünist yapmasın“ mukayese ediyorsunuz. Zavallı, şaşın mahkûl! Bir neşriyatın „türkçülük cereyanına hizmet ettiği“ni itiraz etmek demek o neşriyatın gerek sıvayı ve gerekse fikri, harsı sahade türkçülük, yani milliyetçilik yaptığını itiraz etmek demektir. Diğer tabirle, türkçülük deyince, bu methum altında hem zarf, hem de mazruf anlaşılar. Şiz ise bunı komünistlerin türkçültirme ve mahalleştirilmesi mukayese ediyor ve neşriyatla türkçülük cereyanına hizmet ettiğini kabul ettiğüniz bir adamı beynelmîl bir mefkûreci olmakla ithama yelteniyorsunuz. Ne acımlaak bir şaşın! Sizin gibi garip ve garip olduğun kadar da ahmakca bir zihniyet taşıyan adamların mantıkına, istila dalğası karşısında, „düşman bizim cesetlerimiz üzerinde geçerek memleketi göre bilir“ diye tek başına seneye yükselten adam bir memleketin idam kararını imzalamış mı adedilir? Anlaşılan evet . . .

Fakat, normal insanların mantığında bu, bir idam kararını değil, mekture ve istiklal yolunda hayatını fedâcek çekimiyen koyu bir vatanseverin fedakârlığını ifade eder. İşte bu kabil abuk-sabuk şeyleri söyledik-

Sizine ithaf ederiz. Biz Münih'te bulunan Azeriler ele-ele verdik, 28 Mayıs'ta bir „Azerbaycan gecesi“ tertip ettik. Müsafirlerimiz 110-u geçmiştir. Bunlara 4 kişi tarafından yurdumuz hakkında kısa malûmat verildi. Okunan maruzalar şu mevzulari ithiva ediyordu:

1. — „Hoş geldiniz“ ve Azerbaycan'ı umumi bir bakış.
  2. — Mıdiya-Atropaten zamanlarından bu güne kadar Azerbaycan'ın tarihi. Resimlerle.
  3. — Azerbaycan'ın iktisadi hayatı ve dünyaya tuttuğu yer. Resim ve diyaframlarla.
  4. — Azerbaycan'da bir alman kolonist Heleneendorf. Resimlerle.
- Bu maruzalardan sonra Münih'te bulunan Maverey Kafkasya almanlarının yardımına çağlı alınarak geç vakte kadar eğlenmişlerdir.

Salon'da Kafkasya ve Avrupa'yı gösterir büyük birer harita ve Azerbaycan milli bayrağı asılmıştı. İlâve olarak rezil „Eset Bey“in kim olduğun bildiren yapıklar masalara yayılmıştır. Çok güzel geçirilen bu geceye Ukraynalı, Türkiyelî, Macar kardeşlerimiz ve Yunanlılar da gelmiştir. Almanlardan ise profesörlerden tutun da talebeye kadar hep merasime iştirak ediyorlardı. Samimi ve dost bir mühterem işinde

ten sonra cenabı Seyh, „bolseviklere karşı yaptığımız zavfî hareketleri ve milli neşriyat diye yazdığınız yazıları çok yakından ve dikkatle tetkik ettim, vardığım netice şudur: dahilde başladığınız sını mücadelesini haricde de devam ettiriyorsunuz“ diyor ve vaktile M. Emin Bey tarafından yazılmış „istiklal mefkûresi ve gençlik“ unvanlı eser tenkidine geçiyor.

Bir taraftan daha yukarıda M. Emin Beyefendinin Stalin tarafından „istiklali“lerle mücadele için gönderildiğini ve bolsevik düşman olmadığını iddea eden diğer taraftan da aynı adamın bolseviklere karşı mücadele ettiğini söyleyen bir adamın muvazene ve dimağı sıhhati hakkında artık karin kendisi hüküm versin!

Tenkidine geçelim. „Müellifi şehir“e göre „Emin Bey bu risalesinde Azerbaycan istiklalinin kuramları nankörlüğe ihtiva eden sıfırları denirmiş ve demek istemiştir ki, Azerbaycan'ın istiklalinin ne olduğuna bilmedik ne yapalım müstakil oluyorum ve Emin Beyin bu eserine istiklalkârlı tarafından cevap verilmiş imiş . . . Bu kâfi değilmiş gibi Mirza-Bala Bey de yazmış olduğu „Misakı milli“ nam risalesinde aynı fikri isbata çalışıyormuş.“

Evet, Naki Bey, milli neşriyatı belki de tetkik etmiştir. Fakat kat'iyetle söyleyelim ki, hiç te anlayamamıştır. Tetkik etmek anlamak arasında bilgi ve sağılam şuurun uzun bir köprüdür. Naki Bey bu köprüden mahrumdur. Binaenaleyh anlamamakta mazurdur. Anlamış olsaydı, Azerbaycan istiklal savaşında mühim ve yeni bir fikir açmış bulunan, milli davasının ehan mikyasında intişarını temin eden ve en mühim kılız düşmanın rahatsız bozduğu için mütedaîlî defalar kapatılmasına teşebbüs eden milli neşriyatı büyük ehemmiyetini bilerek ve mahkûl kafasının hazırlığı nisbetinde bir takdir hükmü verirdi. Bu hususta düşman kadar bile olsun bir kıymet hükmü vermektense acizdir. Aynı suretle, mevzu-bahs ettiği, hatta bu kadar da değil, tenkide yeltendiği risaleyi daha anlamış değildir. Zira anlayan adam görürdü ki, risalede istiklal kuruluşu için çalışan sıfıra indirilmediği gibi ne yapalım müstakil oluyorum fikri amiyane talâaleahı dahil yürütülmemiştir.

Bir kerre eser, istiklal hareketine daha şuurlu bir şekil vermek ve müstakbel istiklali, istiklal için çalışan diğer milletlerden örnek almak daha sağılam esaslar üzerinde kurmak için geçimşin hazırladığını ve birer hakikat olan hatıralarını bir daha tekrarlama maksadıyla gençliği tenvir ve teşvik için yazılmış, devrin içtimai, siyasi, harsî bir tahhülden ibarettir. Yalnız o zaman değil, bu gün ve daha ileride daha o devri karakterize maksadla bir eser yazılacak olursa aynı şeyler, hatta daha fazlası söylenecektir. Vakayisi olduğu gibi görmeğe, hatıraları göremek tekrerrine meydan vermemek için samimi olarak kendi kendini tenkit etmek Naki Beyin cahil kafasına bir „cinayet“ ise ve bu gibi ağır me'seleleri kavriya bilecek bir zekiya malik değışene ne yapalım. Bize göre ise bu, bir terakki hamlesi, ileri bir adım ve şuurlu, yerinde bir harekettir. Her şeyden sarı narın, Naki ve hempalarımızın istiladan 14 seneye uzun bir müddet geçtikten sonra daha milliyetçilik, istiklalkılık söyleyemeyen ve aşığı vatanperverlikle kabili telif olmayan mütedaîlî çirkin ve bozguncu çışıkları milli menafi ve vatanperverliğin ne olduğuna henüz idrak edemeyen bir takım suzusuzların mevcud olduğunu gösteriyor ki, bu, hiç te Naki Beyin az ettiği gibi „ithar“ edilecek bir hal değildir.

(Arkası var) Y. Ali

geçen bu merasim, hepimizi bir memleket havası içerisinde yaşattı. Şimdilik bu kadarını yapı bildik. İleride imkan ve vesile düştükçe yurdumuz için elimizden geleni yapacağımıza söz veriyor ve derin saygılarımızı sunarız efendim.

Münih'teki Azeriler adından: H. H.

Mav. Kafkasya bütçesi

(II-nci sahifeden mabat)

ketin ikinci bir yer tutması, daha masraf kısmında Ermenistan'da da sonra üçüncü yere işgal etmesi nazarı dikkati celbetmektedir.

Bunun da sebebi Azerbaycan sanayiinin Rusya elinde olması, binaenaleyh, gelir ve masraflında Azerbaycan bütçesi haricinde kalmışdır.

Bütçede bir kayıt ta nazarı dikkati celbetmektedir. Deniliyor ki . . . „Sovyet cumhuriyetleri birliği hükümetinin 4. 1. 1934 tarihli kararına mucibince Bakâ petrolunun her tonundan bir manat vergi alınması ve bunun da 70% nisbetini ancak Bakâ sovyetine, mütebakımsın Federal hükümetine verilmelidir.“ Şu suretle Azerbaycan (Bakâ haric) milli servetinden bir kurşu bile alamamaktadır.

Azerbaycan'da

Medeni seviye

28 Nisan tarihli Bakâ gazeteleri Azerbaycan'da okur yazarların 50,9% nisbet teşkil etmekte olduklarını yazmaktadır. Mahiyet ve keyfiyet itibarile neden ibaret olduğu malûm olan bu medeni „seviye“ 14 yıl zarfında 35% nisbet derecesinde „artmıştır“.

Mektepler

Halî hazırdaki Azerbaycan'da 15 yûsklek mektep vardır. Bu mekteplerde okumakta olan 9.887 talebenin 4.892-si Türktür. Teknikulardan sayısı 85-dir. Bu mekteplerdeki 17.546 talebenin 11.534-u Türktür. Amele mekteplerinin miktarı 349'dur. Burada 3.191 talebeden 1.349-u Türktür. („Bakinski Raboçi“ 28. 4. 1934)

Yeni mühendisler

Bakâ petrol tasfiye teknikulundan bu yıl 71 mühendis mezun olmuştur. Yeni mühendislerin içinde 20 Türk vardır. („Bakinski Raboçi“ 11. 4. 1934)

Yevlak Karabag demir yolu

Bakâ gazeteleri Yevlak'tan Hankendi'ne (Şuşan'ın yanından) çekilecek demir yolu (Şuşan'ın yanından) çekilecek demir yolu, inşaatına şuru edilmiş olduğun yazıyorlar. Gazeteler şunu da ilâve diyorlar ki, bu yol daha harpten evvel düşünülmesi ve inşaatına başlanmıştır. Toprak işleri, köprü inşaatları şimdiye kadar muhafaza edilmiştir. Bu yol Karabag Bakâ-Batum demir yolu ile birleş-tirmiş olacaktır.

Azerbaycan'da tuz

„Bakinski Raboçi“ (20. 3. 1934) gazetesinin yazdığına göre Maverey Kafkasya'ya yılda 170.000 ton tuz lazımdır. Bu miktarın 90.000 tonunu Azerbaycan veriyor, yerde kalan kısmı Türküsta'nla Kırım'dan getirilmektedir.

Kafkasya'da tuz yalnız Azerbaycan'ın Bakâ etrafında Nahçıvan tuz madenlerinden elde edilmektedir. Kafkasya'yı tuzca temin etmek için Azerbaycan'da tuz istihsalını arttırmaya karar verilmiştir. Bu maksatla 1934 senesi için 1.200.000 manat tahsisatı ayrılmıştır.

Bakâ'nun Masazır tuz gölünde yeni tuz ocakları tesis edilmektedir.

Kırım'lı kardeşlerimizin büyük bir toplantısı

(III-ncü sahifeden mabat)

efendiler kâtip ayrılmışlardır. Bundan sonra „Dobruca Türk hars cemiyetleri“nin „Yasa“sı okunarak müzakere ve tasdik olunmuş, kurulatın 12 kişilik icra heyeti ayrılmış ve bunun reisi olarak ta „Emel“ mecmuası müdürü avukat Müstecep H. Fazıl Bey seçilmiştir.

Akşam saat 9 buçukta da aynı salonda „Şahingey Han yahut Kırım'ın ruslara gemesi“ ismindeki 4 perdelik büyük piyes, muvafakiyetle temsil olunmuş ve seyirciler üzerinde derin izler bırakmıştır. Bu müsamere Türkiye Cumhuriyetinin Köstence konsolosundan başça bir çok romen yûsklek memurları, gazetçileri ve hükümet müvessilleri de bulunmuşlar ve pek müte-hassis olmuşlardır.

29 Mayısta yapılan bu konferans, kongre ve müsamereyi Bükreş'in en büyük gazetelerinden „Diminsana“ ve „Korenol“ gazeteleri 4 Haziran tarihli nüshasında büyük harflerle yazmışlardır.

Şefibeycilik hakkında

İlâreden

Azerbaycan muhacirlerinin buldukları muhtelif yerlerden birlikte ve ayrı-ayrı imzalarıyla „Şefibeycilik“e karşı nefret ve protesto mektupları almakta devam ediyoruz.

Bugüne kadar nesreddiğimiz mektup ve müracaatlerden eikârı umumiyecce me'selenin artık nasil telâkii edildiğini nazara alarak bundan sonra okurlarımıza fazla vormanmak niyetile bu kabil mektup ve beyanların nesrini durdurmağa karar verdik.

Bu kararımızı muhterem okurlarımıza bildirirken Sarki Anadolu'da mevcut muhacir Borçalı partizanları namına protesto mektubu yazan imzalar, Bala İsmail, Süleyman, İsmail, Y. İ. Ş. İ. Ahmet, Kıyas, Mehti, Ahmet Dadaş ve diğerlerle İstanbul Murat-zade, Aptıssamet ve halk şairi Ali Usta Beylere ayrıca mazeret beyan eyleriz.

Tashih: Geçen nüshada derpettiğimiz „Tebriz'den mektup“ yazısında bir yanlışlık eseri olarak 4 kişilerin imzası yerine 3 kişilerin imzası konulmuştur. 4-ncü kişi Hüseyin Cavat'tır. Tashih eyeriz.

Chetredaktör: M. E. Resul-zade

Verantwortlich für Redaktionen und Verlag: Hilal Münchli

Berlin-Charlottenburg.

Druck: A. Wessmann Berlin S.W.11, Stresemannstraße 78